

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ซึ่งได้กำหนดวิสัยทัศน์ประเทศไทยว่าสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง และในยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน โดยพัฒนาคนให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงและสร้างเสริมสุขภาพคนไทยให้มีความสมบูรณ์แข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ โดยการพัฒนาความรู้และทักษะในการดูแลสุขภาพของตนเอง ครอบครัว ชุมชน การเร่งดำเนินมาตรการส่งเสริมสุขภาพและลดปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อสุขภาพ การใช้เทคโนโลยีสื่อสารสมัยใหม่ในการพัฒนาคุณภาพบริการและขยายบริการสุขภาพเชิงรุก รวมทั้งมุ่งสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนานโยบายสาธารณะที่เอื้อต่อสุขภาพ โดยเฉพาะการส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็งในการดำเนินกิจกรรมที่เอื้อต่อการสร้างเสริมสุขภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาระบบราชการและสังคมแห่งชาติ. 2555 : 11)

หลักการของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 มุ่งพัฒนาภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกระดับ ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาให้ความสำคัญกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม พัฒนาประเทศสู่ความสมดุลในทุกมิติอย่างบูรณาการ และเป็นองค์รวมการสร้างเสริมสุขภาพคนไทยให้มีความสมบูรณ์แข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ โดยพัฒนาความรู้และทักษะในการดูแลสุขภาพของตนเอง ครอบครัว และชุมชน การลดปัจจัยเสี่ยงจากสภาพแวดล้อมและการประกอบอาชีพที่มีผลต่อสุขภาพ การพัฒนาระบบและกลไกเฝ้าระวังความมั่นคงทางสุขภาพจากปัจจัยคุกคามสุขภาพที่แฝงมากับกระบวนการพัฒนา รวมทั้งมุ่งสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนานโยบายสาธารณะที่เอื้อต่อสุขภาพ การใช้ประโยชน์จากยาสมุนไพร เพื่อการป้องกันและการรักษาเบื้องต้น และการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการสื่อสารต่อสังคมเพื่อการส่งเสริมสุขภาพเชิงรุกพัฒนาองค์ความรู้ของท้องถิ่นทั้งจาก ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน และจัดให้มีการวิจัยเชิงประจักษ์ของชุมชน การจัดการองค์ความรู้ของชุมชนอย่างเป็นระบบ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2555 : 49)

ปัจจุบันเกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ มากมายทำให้คนทั้งโลกก็ดำเนินชีวิตบนการเปลี่ยนแปลง ผ่านเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ คนในสังคมระดับต่าง ๆ เริ่มเป็นเห็นวัตถุมิมีความสำคัญ

และมีความเชื่อว่าจะต้องใช้เงินเพื่อการดำรงชีวิต วิธีการดำรงชีวิตถูกกำหนดด้วยความเปลี่ยนแปลง ไม่สามารถดำรงชีวิตตามวิถีชีวิตเดิม ๆ ได้ ดังนั้นคนในทุกระดับจึงต้องดิ้นรนหารายได้เพื่อการดำเนินชีวิตของตน ขาดภูมิคุ้มกันในการดูแลตนเองให้มีความปลอดภัยในชีวิต โดยเฉพาะด้านสุขภาพ การดำเนินชีวิตของคนในสังคมเริ่มเกิดการแข่งขัน คนจะดำเนินชีวิตเป็นวงจรเหมือนเครื่องจักร ในแต่ละวันจะต้องทำงานหารายได้ นำเงินไปซื้อเครื่องอุปโภค บริโภคที่เป็นปัจจัยสี่ในการดำเนินชีวิต โดยไม่ได้ใส่ใจว่าปัจจัยสี่ที่ตนเองใช้เงินหามาใช้ในการดำเนินชีวิตของตนเองมีความสำคัญ ปลอดภัยสำหรับตนเองหรือยัง ขาดเหตุผลการใช้จ่ายในสิ่งต่าง ๆ ไม่มีภูมิคุ้มกันให้การดำเนินชีวิต จึงส่งผลให้สังคมปัจจุบันมีความเสี่ยงต่อภัยคุกคามด้านสุขภาพเป็นอัตราความเสี่ยงที่สูงมาก

สังคมไทยในปัจจุบันอยู่ในภาวะของการขาดความสมดุล หรือความพอดี ซึ่งสถานการณ์ด้านสังคมของประเทศไทยในปัจจุบัน มีข้อมูลหลายประการที่บ่งชี้ว่าสังคมไทยอยู่ในภาวะเจ็บป่วย จำเป็นต้องได้รับการเยียวยา ฟื้นฟู พัฒนา และเตรียมการป้องกันในทุกระดับ ผลกระทบจากโลกาภิวัตน์ เป็นตัวเร่งในการดูซึมวัฒนธรรมตะวันตกและพฤติกรรมการบริโภค ซึมวัฒนธรรมต่างชาติโดยไม่รู้เท่าทัน ขาดภูมิคุ้มกัน และปรับตัวไม่ได้ ความเสื่อมถอยทางจริยธรรม วัฒนธรรม และขาดจิตสำนึกในการใช้ชีวิต ซึ่งแตกต่างจากในอดีตคนไทยดำเนินชีวิตบนพื้นฐานความเป็นธรรมชาติ อยู่กับทรัพยากรธรรมชาติ และดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ จากการดำเนินชีวิตในอดีตดังกล่าว ไม่มีเงินมาเป็นปัจจัยในการดำเนินชีวิต การพึ่งพาในสิ่งที่ชุมชนนั้นมีเป็นสิ่งสำคัญกว่า การดำเนินชีวิตจึงมีความปลอดภัย ไม่มีภาวะความเสี่ยงด้านสุขภาพ ดังนั้นคนในสมัยอดีตจะมีอายุยืน ไม่ค่อยเจ็บป่วยที่ต้องเสียเงินค่ารักษาพยาบาล เพราะถ้ามีอาการเจ็บป่วยคนในชุมชนก็จะมีหมอยาประจำหมู่บ้านที่ใ้ยาสมุนไพรจากป่าในชุมชนนั่นเอง สุขภาพของคนในชุมชนไม่มีภาวะเสี่ยงมากมายนัก

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันคนไทยได้รับการพัฒนาศักยภาพทุกช่วงวัย แต่ยังมีปัญหาด้านสติปัญญา คุณภาพการศึกษาและมีพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย กุลวดี โรจน์ไพศาลกิจ และวรากร เกียรติกรศักดิ์ (2549 : 50-56) พบประเด็นวิจัยที่ควรดำเนินการ โดยเร่งด่วน คือ ด้านพฤติกรรมสุขภาพ แนวทางบริหารจัดการเพื่อลดอัตราเสี่ยงในการเกิดอุบัติเหตุ ความสะอาดของอาหาร การส่งเสริมพฤติกรรมกรมมีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัย การแสดงออกทางเพศที่เหมาะสม การสร้างรูปแบบที่เหมาะสมในการบริโภคอาหารของเด็กปฐมวัย ประยุกต์การออกกำลังกายในสถานที่ทำงาน ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สภาพการปนเปื้อนของสารเคมีอันตราย การลักลอบทิ้งกากสารเคมี การตรวจวัดระดับเสียง การศึกษาติดตามคุณภาพอากาศ ด้านสภาพสังคม การศึกษา และผลการพัฒนาตามช่วงวัย พบว่า กลุ่มวัยเด็ก มีภาวะโภชนาการเกินและโรคอ้วนจาก

พฤติกรรมกรบรโภคที่ไม่เหมาะสม โดยในปี 2549 เด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี มีภาวะโภชนาการเกินถึง ร้อยละ 10.6 และคาดว่า อีก 10 ปีข้างหน้า 1 ใน 5 ของเด็กปฐมวัยจะเป็นโรคอ้วนส่วนเด็กวัยเรียน มีพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพทำให้เกิดปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นเพิ่มสูงขึ้น ขณะที่กลุ่มวัยทำงาน ในกลุ่มอายุ 25-59 ปี ที่เป็นวัยใช้กำลังแรงงานยังขาดการออกกำลังกาย โดยมีเพียงร้อยละ 19.7 เท่านั้นที่ออกกำลังกาย กลุ่มวัยสูงอายุ แม้จะมีอายุยืนยาวขึ้นแต่ประสบปัญหาการเจ็บป่วยด้วยโรค เรื้อรังเพิ่มขึ้น โดยพบว่าร้อยละ 31.7 ป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูง รองลงมาคือ เบาหวาน ร้อยละ 13.3 และหัวใจร้อยละ 7.0 ส่งผลต่อภาระค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาลของภาครัฐ(สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2555-2559 : 39)

ชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ก็เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เช่นเดียวกับหลาย ๆ ชุมชน คนในชุมชนขาดภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ จากการศึกษาข้อมูลการเจ็บป่วยจากหน่วยงานสาธารณสุขในระดับหมู่บ้าน และการสนทนาของคนในชุมชนบ้านเม่นใหญ่ ได้ข้อสังเกตว่า คนในชุมชนปัจจุบันจะมีภาวะการเจ็บป่วยทั้งทางร่างกายและจิตใจมีสถิติที่สูงกว่าในอดีต และสภาพภูมิศาสตร์ของชุมชนบ้านเม่นใหญ่เป็นชุมชนที่อยู่ใกล้ตัวจังหวัด เริ่มมีพฤติกรรมความเสี่ยงต่อสุขภาพ เช่น โดย การเป็นสังคมบริโภค การประกอบอาชีพที่ใช้สารเคมี และต้องอาศัยปัจจัยภายนอกในการดำรงชีวิต ซึ่งต่างจากในอดีต ในอดีตชุมชนบ้านเม่นใหญ่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ วิถีชีวิตของคนในชุมชนผูกพันพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีวิต ไม่ว่าจะเป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยา รักษาโรค และที่อยู่อาศัย คนในชุมชนไม่ค่อยอยากหาวิธีการใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่า และตามฤดูกาล การดำเนินชีวิตไม่ได้ทำลายสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นป่า ชุมชน แหล่งน้ำตามธรรมชาติ คนในชุมชนดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยกันและกัน ในชุมชนจะเป็นเครือญาติกันมีสิ่งของจะแบ่งปัน คนในชุมชนมีการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงและเกื้อกูลกับธรรมชาติ ซึ่งในปัจจุบันคนในชุมชนยังมีองค์ความรู้ของภูมิปัญญาและดำเนินวิถีชีวิตที่เกื้อกูลกับธรรมชาติ ภายใต้การดำเนินชีวิตที่มีความพออยู่พอกิน เกิดภูมิคุ้มกันในการดูแลสุขภาพของตนเอง และสามารถถ่ายทอดชุดความรู้เพื่อการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

ผู้วิจัยเห็นว่าเมื่อคนในชุมชนน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตด้วยความพออยู่พอกิน เกิดภูมิคุ้มกันทำให้คนในชุมชนได้พัฒนาสุขภาพะทั้งด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านสติปัญญาและด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดประโยชน์จากการดำเนินชีวิตประจำวันของตนเองอย่างจริงจังและยั่งยืน เพราะการมีสุขภาพที่ดีของคนเป็นรากฐานของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของคน ตลอดจนเป็นการรักษาภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่ปัจจุบันก็นับวันที่จะเลือนหายไปจากสังคม และวิถีการดำเนินชีวิตของคนไปทุกขณะ ดังนั้นจึงเกิดความสนใจที่จะดำเนินการพัฒนาสุขภาพะ

ในชุมชน โดยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านแหล่งเรียนรู้สุขภาวะชุมชน ซึ่งน่าจะเป็นสิ่งที่จะสนับสนุนเหตุผลความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนเราได้

โจทย์วิจัย

1. โจทย์วิจัยหลัก

รูปแบบการพัฒนาเบญจสุขภาวะชุมชนเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีลักษณะเป็นอย่างไร

2. โจทย์วิจัยรอง

2.1 ปรากฏการณ์เบญจสุขภาวะของชุมชนเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคามตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร

2.2 การจัดการความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับเบญจสุขภาวะชุมชนเพื่อพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคามเป็นอย่างไร

2.3 กิจกรรมการพัฒนาเบญจสุขภาวะชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคามเป็นอย่างไร

2.4 ผลการจัดกิจกรรมการพัฒนาเบญจสุขภาวะชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคามเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปรากฏการณ์เบญจสุขภาวะชุมชนเพื่อพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคามตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2. เพื่อจัดการชุดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับเบญจสุขภาวะชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

3. เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาเบญจสุขภาวะชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

4. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการพัฒนาเบญจสุภาวะชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องเบญจสุภาวะชุมชนเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคามในครั้งนี้มีขอบเขตดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ครอบคลุมเนื้อหาใน 3 ส่วน สำคัญคือ 1) ปรัชญาการณเบญจสุภาวะชุมชน 2) ชุดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับเบญจสุภาวะชุมชน 3) แนวทางการสร้างรูปแบบการพัฒนาเบญจสุภาวะชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

2.1 พื้นที่ขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ คือ ชุมชนบ้านเม่นใหญ่ ได้แก่ ชุมชนบ้านเม่นใหญ่ หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 14 บ้านหัวช้างหมู่ที่ 11 บ้านเม่นน้อย หมู่ที่ 7 และบ้านกลางหมู่ที่ 8 ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

2.2 พื้นที่ขับเคลื่อนนวัตกรรม คือ แหล่งเรียนรู้สุภาวะชุมชน (ศูนย์ทรงรัตน์ ศรีสารคาม)

3. ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย

3.1 กลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีชุดความรู้ด้านสุภาวะด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่

3.1.1 นายไพฑูลย์ เพชรไพฑูรย์ อายุ 69 ปี อยู่บ้านเลขที่ 36 หมู่ที่ 11 ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีภูมิปัญญาเกี่ยวกับการเกษตรและการปลูกพืชโดยไม่ใช้สารเคมี โดยเป็นที่ยอมรับของชุมชนและหน่วยงานอื่นจนได้รับการยกย่องให้เป็นเกษตรกรต้นแบบในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงของอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม และเป็นวิทยากรในเรื่องการเกษตร จากหน่วยงานกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จังหวัดมหาสารคาม โดยมีสุภาวะด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

ด้านร่างกาย มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีสมรรถภาพในการทำงานไม่เหน็ดเหนื่อยง่าย

ด้านจิตใจ มีจิตใจแจ่มใส อุปนิสัยร่าเริง ใช้เวลาส่วนตัวเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

ด้านสังคม มีอาชีพมั่นคง มีรายได้เพียงพอ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

ด้านสติปัญญา มีความรู้ในการปรับเปลี่ยนพืชตามสภาพดิน ถ่ายทอดให้คนอื่นด้วยความสมัครใจ มีความภูมิใจในสิ่งที่ตนเองได้รับ

ด้านสิ่งแวดล้อม ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ยึดหลักเศรษฐกิจ พอเพียง ไม่ใช่สารเคมี

3.1.2 นายเสถียร คณาศรี อายุ 63 ปี อยู่บ้านเลขที่ 16 หมู่ที่ 8 ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีภูมิปัญญาเกี่ยวกับการสร้างเครื่องมือในการจับสัตว์ จนเป็นที่กล่าวขานในสังคมของกลุ่มคนที่มีอาชีพเกี่ยวกับการจับสัตว์น้ำ โดยเฉพาะเรื่องการหาปลา โดยมีสุขภาพด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

ด้านร่างกาย มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง

ด้านจิตใจ มีความสุขมีความพอใจในความพอเพียง สามารถรับสภาพที่ประสบอย่างเข้มแข็ง

ด้านสังคม มีอาชีพมั่นคง มีรายได้เพียงพอ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เคยได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้นำชุมชน

ด้านสติปัญญา มีความรู้ในการทำมาหากินถ่ายทอดให้ผู้อื่นด้วยความสมัครใจ มีความภูมิใจในสิ่งที่ตนเองได้รับ มีความเป็นอยู่อย่างสันติ

ด้านสิ่งแวดล้อม ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ยึดหลักเศรษฐกิจ พอเพียง

3.1.3 นายเคน บัวลาด อายุ 64 ปี อยู่บ้านเลขที่ 75 หมู่ที่ 14 ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีภูมิปัญญาเกี่ยวกับพืชสมุนไพรที่ใช้รักษาโรค (หมอยา) เป็นผู้มีความรู้เรื่องยาสมุนไพรเพราะได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษและจะใช้พืชที่เป็นสมุนไพรในท้องถิ่นเท่านั้นที่นำมาประกอบเป็นตัวยารักษาได้เกือบทุกโรค และเป็นผู้ที่มีความสามารถถ่ายทอดเรื่องการใช้ยาตลอดจนการเล่าเรื่องราวต่างๆที่ประกอบตัวยา โดยมีสุขภาพด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

ด้านร่างกาย มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง รู้หลักการใช้พืชสมุนไพรในการบำรุงร่างกาย

ด้านจิตใจ มีความสุขมีความพอใจในความพอเพียง สามารถรับสภาพที่ประสบอย่างเข้มแข็ง

ด้านสังคม มีอาชีพมั่นคง มีรายได้เพียงพอ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ให้การบริการชุมชนด้วยหลักการใช้ยาสมุนไพร

ด้านสติปัญญา มีความรู้เรื่องยาสมุนไพร ถ่ายทอดให้คนในชุมชนด้วยความสมัครใจ มีความภูมิใจในสิ่งที่ตนเองได้รับ มีความเป็นอยู่อย่างสันติ

ด้านสิ่งแวดล้อม ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ยึดหลักเศรษฐกิจ พอเพียง ชอบปลูกและ
สะสมต้นไม้ที่หายาก

3.1.4 นางทองมา ราชคาม อายุ 73 ปี อยู่บ้านเลขที่ 53 หมู่ที่ 4 ตำบลแก่งเลิง
งาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีภูมิปัญญาเกี่ยวกับยาสมุนไพรพื้นบ้าน การทอผ้าฝ้าย เป็น
ผู้มีความรู้และเข้าใจ มีหลักการการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์เป็นผู้ใช้หลักพุทธธรรมใน
การดำเนินชีวิตโดยมีสุขภาวะด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

ด้านร่างกาย มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง

ด้านจิตใจ มีความสุขมีความพอใจในความพอเพียง สามารถรับสภาพที่
ประสบอย่างเข้มแข็ง

ด้านสังคม เป็นผู้นำด้านสตรีในการบำรุงศาสนา มีอาชีพมั่นคง มีรายได้
เพียงพอ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

ด้านสติปัญญา มีความรู้เรื่องยาสมุนไพร การทอผ้า สามารถถ่ายทอดให้คนใน
ชุมชนด้วยความสมัครใจ มีความภูมิใจในสิ่งที่ตนเองได้รับ มีความเป็นอยู่อย่างสันติ

ด้านสิ่งแวดล้อม ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ยึดหลักเศรษฐกิจ พอเพียง

3.1.5 นางชรี พลสมชัย อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 52 บ้านเม่นใหญ่ หมู่ที่ 4 ตำบล
แก่งเลิงงาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมือง การย้อมผ้าจากสี
ธรรมชาติ เป็นผู้มีความสามารถพิเศษเกี่ยวกับการเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีตสืบมาจนถึงปัจจุบัน
ที่เกี่ยวกับชุมชนบ้านเม่นใหญ่ เช่นเหตุการณ์เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 การทำมาหากินของ
ชุมชน การดูแลสุขภาพ การใช้ชีวิตแบบวิถีดั้งเดิมโดยมีสุขภาวะด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

ด้านร่างกาย มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง

ด้านจิตใจ มีความสุขมีความพอใจในความพอเพียง มีจิตบริการ ยึดมั่นในหลัก
ศาสนา

ด้านสังคม มีอาชีพมั่นคง มีรายได้เพียงพอ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

ด้านสติปัญญา มีความรู้เรื่องการย้อมผ้าจากสีธรรมชาติ ให้การบริการสังคม
ด้วยความสมัครใจ มีความภูมิใจในสิ่งที่ตนเองได้รับ มีความเป็นอยู่อย่างสันติ

ด้านสิ่งแวดล้อม ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ยึดหลักเศรษฐกิจ พอเพียง

3.1.6 นายอนันต์ หม่อมกระโทก อายุ 53 ปี อยู่บ้านเลขที่ 45 หมู่ที่ 14 ตำบล
แก่งเลิงงาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีภูมิปัญญาเกี่ยวกับเรื่องดินเป็นหมอดินประจำหมู่บ้าน
เป็นผู้มีความสนใจเรื่องการเกษตรเป็นพิเศษ ชอบเข้ารับการอบรมเป็นประจำ สามารถนำความรู้ที่

ได้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันจนเป็นที่ประจักษ์ในชุมชน เป็นผู้มีความสามารถในการถ่ายทอด ความรู้ควบคู่กับการปฏิบัติจริง โดยมีสุขภาพด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

ด้านร่างกาย มีสุขภาพแข็งแรง

ด้านจิตใจ ไม่วิตกกังวลต่อการทำงาน มีความสุขมีความพอใจใน ความพอเพียง ไม่ยุ่งเกี่ยวในสถานการณ์บีบคั้นต่างๆ

ด้านสังคม มีอาชีพมั่นคง มีรายได้เพียงพอ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ได้รับเลือกให้ เป็นหมอดินประจำหมู่บ้าน

ด้านสติปัญญา มีความรู้เรื่องการแก้ปัญหาคน ถ่ายทอดให้คนในชุมชนและให้ การบริการสังคมด้วยความสมัครใจ มีความภูมิใจในสิ่งที่ตนเองได้รับ มีความเป็นอยู่อย่างสันติ

ด้านสิ่งแวดล้อม ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ยึดหลักเศรษฐกิจ พอเพียงเป็นตัวอย่างใน เรื่องการทำนาโดยไม่พึ่งเครื่องจักรกล

3.2 กลุ่มคนที่สนใจพัฒนาสุขภาพด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่

3.2.1 นางกาญจนา ไชยเสถียร อายุ 44 ปี อยู่บ้านเลขที่ 44 หมู่ที่ 4 ตำบล แก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

3.2.2 นางไพรวรรณ วงศ์พิมพ์ อายุ 43 ปี อยู่บ้านเลขที่ 57 หมู่ที่ 11 ตำบล แก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

3.2.3 นายประภาส พลศรี อายุ 55 ปี อยู่บ้านเลขที่ 2 หมู่ที่ 4 ตำบลแก่งเลิง จาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

3.2.4 นายสุเทพ สำราญรัตน์ อายุ 46 ปี อยู่บ้านเลขที่ 66 หมู่ที่ 14 ตำบล แก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

3.2.5 นายบุญ ศรีเมือง อายุ 64 ปี อยู่บ้านเลขที่ 44 หมู่ที่ 14 ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

3.2.6 นายทวีศักดิ์ ภารภิรมย์ อายุ 63 ปี อยู่บ้านเลขที่ 21 หมู่ที่ 14 ตำบล แก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

3.2.7 นายอภิชาติ ภาแก้ว อายุ 55 ปี อยู่บ้านเลขที่ 56 หมู่ที่ 14 ตำบลแก่งเลิง จาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

3.2.8 นายเลี่ยน สาพิมาน อายุ 70 ปี อยู่บ้านเลขที่ 34 หมู่ที่ 4 ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

3.2.9 นายสมัคร ยีชวน อายุ 36 ปี อยู่บ้านเลขที่ 46 หมู่ที่ 8 ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

3.2.10 นางลำเพย โตเล็ก อายุ 45 ปี อยู่บ้านเลขที่ 39 หมู่ที่ 4 ตำบลแก่งเลิงจาน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา ปี 2555 เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2555 - มกราคม 2556

รวมระยะเวลา 9 เดือน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **เมตริกสุขภาพชุมชน** หมายถึง การมองภาวะความสุขในการดำรงชีวิตของคนชุมชน บ้านแม่โนใหญ่ใน 5 มิติ ประกอบด้วย ร่างกาย จิตใจ สังคม สติปัญญา และสิ่งแวดล้อม

เมตริก หมายถึง ห้า ห้าด้าน ห้ามิติ

สุขภาพชุมชน หมายถึง สภาพของคนในชุมชนที่ดำรงชีวิตอยู่ได้เป็นปกติสุข ด้วยความพึงพอใจในความพอเพียงพอประมาณ สามารถปรับสภาพต่างๆที่เกิดขึ้นให้อยู่ในสภาวะที่สมดุลย์

ร่างกาย หมายถึง การมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรงสามารถทำงานได้เป็นปกติ

จิตใจ หมายถึง จิตใจที่เป็นสุข ผ่อนคลาย ไม่เครียด มีความพอใจในความพอเพียง มีความเมตตา กรุณา มีสติ มีสมาธิ

สังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกันด้วยดี ในครอบครัว ในชุมชน ในสังคม ในโลก ซึ่งรวมถึงการมีกิจกรรมร่วมของเครือข่ายและบริการทางสังคมที่ดี

สติปัญญา หมายถึง ความสุขอันประเสริฐที่เกิดจากมีจิตใจสูง เข้าถึงความจริงทั้งหมด ลดละความเห็นแก่ตัว สร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับส่วนรวม

สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่อยู่รอบตัวและส่งผลกระทบต่อสุขภาพในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา

2. **หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง** หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตภายใต้ความพอดี พอประมาณความมีเหตุผล เกิดภูมิคุ้มกันเพื่อให้เกิดสุขภาวะที่ดี

3. **องค์ความรู้** หมายถึง ข้อมูลที่เกิดจากการสังขมบ่มเพาะจากประสบการณ์อันเป็นภูมิปัญญาของคนในชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาด้านสุขภาวะที่เกิดขึ้น จนได้รับการยอมรับและสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น

4. **การจัดการความรู้** หมายถึง การรวบรวมความรู้ที่ชัดเจน และความรู้ที่ฝังอยู่ในคนอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างความรู้ใหม่ และใช้ความรู้ในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาสุขภาพของคนในชุมชน ด้วยการใช้ปฏิบัติจริง

5. การพัฒนา หมายถึง การปฏิบัติกิจกรรมด้านสุขภาพที่ต้องการให้เกิดผลในทางดีขึ้น และคงอยู่สืบไป

6. การพัฒนาท้องถิ่น หมายถึง คนในชุมชนบ้านเม่นใหญ่ มีการปฏิบัติกิจกรรมด้านเบญจสุภาวะด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียงและทำให้คนในชุมชนมีสุขภาพร่างกายและจิตใจในทางดีขึ้นและคงอยู่สืบไป

7. ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความสามารถของคนในชุมชนบ้านเม่นใหญ่ ที่สั่งสมถ่ายทอดและปฏิบัติกันมาอย่างยาวนาน จากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง และมีปราชญ์ชาวบ้านที่ได้รับยอมรับว่าเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านนั้น ๆ เป็นผู้ถ่ายทอดต่อไป

8. รูปแบบการพัฒนา หมายถึง องค์ประกอบด้วยขั้นตอน 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นสร้างศรัทธา ขั้นสร้างงาน ขั้นสร้างความคิด ขั้นสร้างชีวิต และขั้นสร้างปัญญา เพื่อใช้พัฒนาการดำเนินชีวิตภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของคนในชุมชนบ้านเม่นใหญ่ ให้คนในชุมชนมีสุขภาพที่ดี

9. ชุมความรู้ หมายถึง ความรู้ของคนในชุมชนที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติจริง อย่างเป็นขั้นตอน เป็นกระบวนการและมีความสัมพันธ์กัน จนสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ และถ่ายทอดต่อบุคคลอื่นได้

10. แหล่งเรียนรู้สุขภาพชุมชน หมายถึง พื้นที่ของนายทรงรัตน์ ศรีสารคาม มีเนื้อที่ 4 ไร่ มีการบริหารจัดการพื้นที่โดยมีสระสำหรับเลี้ยงปลา ที่ทำนา ที่อยู่อาศัย แปลงผักตามฤดูกาล ศาลาประชุม ห้องน้ำ ห้องส้วม ลานพระพุทธรูป ห้องครัว ศาลาเอนกประสงค์ คอกควายที่ใช้เป็นพื้นที่ให้คนในชุมชนได้มาร่วมกิจกรรมพัฒนาเบญจสุภาวะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ประโยชน์ต่อพื้นที่วิจัยและชุมชน

- 1.1 ได้ข้อสนเทศเกี่ยวกับเบญจสุภาวะชุมชนบ้านเม่นใหญ่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- 1.2 ชุมชนมีสุขภาพที่ดีด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม
- 1.3 ชุมชนตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาในท้องถิ่นตนเองที่ส่งผลต่อสุขภาพ
- 1.4 ชุมชนเห็นความสำคัญและใช้พื้นที่สาธารณะที่เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับสุขภาพให้เกิดประโยชน์และยั่งยืน

2. ประโยชน์เชิงนโยบายและสังคม

- 2.1 เกิดเครือข่ายการพัฒนาด้านสุขภาพชุมชนเพิ่มขึ้น

2.2 เกิดพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ (Learning Space)

2.3 เกิดข้อมูลในการวางแผนพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY